

Stockholm 28 januari 2021

Akademikerförbundet SSR remissyttrande över betänkandet Hållbar socialtjänst - en ny socialtjänstlag (SOU 2020:47)

Akademikerförbundet SSR delar utredningens uppfattning att de större förslagen tillsammans bildar en helhet där delarna är beroende av och förutsätter varandra. Dessa förslag är en förebyggande och lätt tillgänglig socialtjänst, övergripande planering och planering av insatser, en kunskapsbaserad socialtjänst och möjligheten att tillhandahålla insatser utan föregående behovsprövning.

Förbundets huvudsakliga kritik rör mer det som inte finns med i betänkandet än de förslag som läggs. Delvis beror det på begränsningar i direktiven som bl.a. tydliggör att utredaren inte får lämna förslag om ekonomiskt bistånd eller förslag som innebar ökade kostnader för stat eller kommun. Men i andra fall saknas det tydliga förklaringar till varför utredaren valt att inte lägga fram förslag. Här hittar man även områden som utredaren själv konstaterar behöver förändras om föreslagna bestämmelser ska kunna genomföras. Ett sådant område är professionens roll i förslaget om att socialtjänstens verksamhet ska vila på vetenskap och beprövad erfarenhet. En förutsättning för förslaget är att beslut i individärenden fattas av personer med kompetens att bedöma behovet och konsekvenserna av besluten. Utredaren konstaterar att förtroendevalda lekmän ofta har ett begränsat utrymme till det, men nöjer sig med att föreslå att regeringen ska se över professionens roll och den nuvarande beslutsordningen. Akademikerförbundet SSR anser därför att regeringen skyndsamt bör tillsätta en utredning med uppdrag att utreda frågan.

Portalparagrafen föreslås även fortsatt ha en hög målsättning då socialtjänsten ska främja ekonomisk och social trygghet, jämlika och jämställda levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet. Jämlikhetskommissionen har nyligen konstaterat att samhället präglas av en alltmer ökande ojämlikhet och att den generella tilliten i samhället uppvisar tecken på försvagning. Bland annat ökade skillnader i skolan, gängkriminalitet, bostadssegregation och ökad ekonomisk ojämlikhet bidrar till allt större press på socialtjänsten som är samhällets yttersta skyddsnät. Ett tydligt tecken på denna utveckling är det kraftigt ökade antalet orosanmälningar om barn som riskerar att fara illa. Ett annat är socialtjänstens tidvis mycket stora problem att rekrytera och behålla kompetent personal. Ytterst drabbar denna utveckling alla som någon gång behöver stöd och hjälp.

Akademikerförbundet SSR bedömer att utredningens förslag samlat kan bidra till en positiv utveckling. Men utöver en ny socialtjänstlag, måste samhället i stort minska riskerna för att människor framöver behöver stöd och hjälp av socialtjänsten. Dessutom krävs sannolikt

Akademikerförbundet SSR
Box 128 00, 112 96 Stockholm
08-617 44 00
kansli@akademssr.se
www.akademssr.se

SSR Direkt
Frågor om anställning och arbetsliv
08-617 44 71
ssrdirekt@akademssr.se

Medlemsservice
Frågor om medlemskap och avgifter
08-617 44 70
medlem@akademssr.se

resursförstärkningar. Först då kommer man kunna leva upp till portalparagrafens målsättningar få en hållbar socialtjänst.

Akademikerförbundet SSR tillstyrker i huvudsak utredningens förslag med de synpunkter som redovisas nedan.

5 Lagens tillämpningsområde

5.1.2 Innebörden av begreppet socialtjänst anges i lagen

Akademikerförbundet SSR tillstyrker utredarens förslag att det införs en bestämmelse i socialtjänstlagen som anger vad som avses med socialtjänst. LSS omfattas inte av definitionen då den anses stå på egna ben samt inte är lämplig för utredarens förslag om vetenskap och beprövad erfarenhet. För att undvika ökade och omotiverade skillnader mellan socialtjänstlagen och LSS bör regeringen se över vilka av de föreslagna bestämmelserna i en ny socialtjänstlag som även bör införas i LSS.

7 Socialtjänstens mål

7.3.4 Socialtjänsten ska ha ett förebyggande perspektiv

Akademikerförbundet SSR tillstyrker utredningens förslag att socialtjänsten ska ha ett förebyggande perspektiv. Utredaren konstaterar att när kommuner tvingas till besparingar är förebyggande arbete ofta det första som dras in på. Den allmänna förklaringen till detta är att förebyggande arbete inte är något som socialtjänstlagen tydligt ställer krav på. Såväl förtroendevalda som företrädare för profession och brukare har till utredningen framfört synpunkter på att förebyggande arbete borde förtydligas i socialtjänstlagen. Det anses vara en förutsättning för att det förebyggande arbetet ska kunna hävdas gentemot mer akuta, kortsiktiga insatser.

Utredningens direktiv, att man inte får lägga förslag som innebar ökade kostnader, begränsar här möjligheten till en effektiv bestämmelse. Tidiga och förebyggande insatser ger positiva effekter för både enskilda, grupper, socialtjänsten och samhället i stort. Insatserna både skapar mer livskvalitet och spar samhällsresurser, men kostar kortsiktigt pengar. Dessutom räknas ofta vinsterna hem av andra - i form av ökade skatteintäkter, mindre kostnader för sjukskrivning, lägre hälso- och sjukvårdskostnader, färre fängelsedömda o.s.v.

Akademikerförbundet SSR anser att regeringen bör överväga att ändra den föreslagna bestämmelsen från formuleringen *socialtjänsten ska ha ett förebyggande perspektiv* till *socialtjänsten ska arbeta förebyggande*. Det skulle innebära att bestämmelsen måste finansieras, men på sikt kommer ett skarpt ska-krav sannolikt spara resurser både för stat och kommun. Här har regeringen möjlighet att bl.a. motverka nyrekrytering till kriminella gäng.

9 Samhällsplanering

9.4.5 Sociala aspekter och social miljö i kommunens planering

Akademikerförbundet SSR tillstyrker utredarens förslag att komplettera nuvarande plan- och bygglagen, förkortad PBL, med nya bestämmelser om sociala aspekter och den långsiktiga utvecklingen av den sociala miljön.

Utredaren visar att det är av stor vikt, både för individer och samhället, att kommunerna tar hänsyn till sociala aspekter när de planerar och utformat samhällen och bebyggelse. Här har socialtjänsten en viktig roll. Dessutom menar utredaren att det är samhällsekonomiskt oförsvarbart att inte använda sig av den kompetens som redan finns i kommunen. Man kan

idag se skrämmande exempel på hur områden kan utvecklas om samhällsplaneringen misslyckas. Utsatta områden är idag grogrund för utanförskap, gängkriminalitet, missbruk och andra sociala problem. Å andra sidan kan en god fysisk och social miljö bidra till det motsatta och hjälpa individer till social inkludering, bättre utbildning och högre inkomster.

Det har kommit till Akademikerförbundet SSR kännedom att det finns ett motstånd, mot utredningens förslag. Bestämmelsen om socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen har funnits i socialtjänstlagen sedan 1982, men har fått mycket begränsat genomslag. Kommunsektorn som nu vänder sig mot en reglering har haft 40 år på sig att ta tillvara socialtjänstens kompetens i samhällsplaneringen. Samtidigt har kommunerna sett en mycket allvarliga situation växa fram i många områden. Detta talar inte för att regeringen bör vänta med en reglering i PBL. Motståndet mot en reglering talar tyvärr för det motsatta – ett fortsatt ointresse.

12 Uppföljning

12.3.3 Krav på uppföljning införs, 12.3.4 Nationellt stöd till uppföljning

Socialtjänsten lägger stora resurser på dokumentation och uppföljning men använder materialet i begränsad utsträckning i verksamheternas förbättringsarbete. För att den föreslagna bestämmelsen, om att krav på uppföljning ska få genomslag är det av yttersta vikt att det nationella stödet till kommunerna utvecklas ytterligare.

14 En kunskapsbaserad socialtjänst

14.3.1 Krav på vetenskap och beprövad erfarenhet, 14.3.3 Den regionala nivån behöver stärkas, 14.4.6 Behov av översyn av professionens roll och den nuvarande beslutsordningen

Akademikerförbundet SSR tillstyrker utredningens förslag att verksamhet inom socialtjänsten ska bedrivas i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet. Dessutom tillstyrker förbundet utredningens förslag att regeringen ska tillsätta två utredningar, den första om hur en fungerande och effektiv kunskapsstyrning kan säkerställas och den andra med uppdrag att göra en översyn av professionens roll och den nuvarande beslutsordningen.

Akademikerförbundet SSR vill betona vikten av att de föreslagna utredningarna genomförs skyndsamt. Den senare, om professionens roll och beslutsordningen, ser Akademikerförbundet SSR som avgörande för att förslaget om vetenskap och beprövad erfarenhet ska kunna genomföras. En grundläggande förutsättning för förslaget är att beslut i individärenden fattas av personer med kompetens att bedöma behovet och konsekvenserna av beslutet. Utredaren konstaterar att förtroendevalda lekmän har begränsad möjlighet till det. Även i betänkandet Barn och ungas rätt vid tvångsvård – Förslag till ny LVU (SOU 2015:71) konstateras att förtroendevalda som beslutsfattare i individärenden generellt saknar möjlighet att avgöra konsekvenserna av ett beslut. Vidare anses rådande organisering motverka en önskvärd professionalisering av socialtjänsten och kan därmed vara ett hinder för en utveckling där besluten grundas på vetenskap och beprövad erfarenhet.

Socialtjänsten står inför stora utmaningar. Frigör politikernas tid till att planera, styra och följa upp verksamheten och låt professionen fatta individbeslut utifrån bästa tillgängliga kunskap.

Vid en översyn av professionens roll och den nuvarande beslutsordningen behöver kompetensfrågan ses över. Chefer och socialsekreterare ska ha rätt kompetens och förutsättningar för att kunna fatta självständiga beslut. Dessutom har socialtjänstens utmaningar förändrats sedan socionomutbildningen sågs över senast. Det finns olika vägar att stärka socionomutbildningen. Universiteten får idag mer ersättning för studenter på

psykologprogrammet och sjuksköterskeprogrammet än för socionomstudenter. Med en ökad finansiering av socionomutbildningen skulle förutsättningarna för en mer innehållsrik utbildning bli bättre. En annan möjlig väg, är att lägga den verksamhetsförlagda praktiken efter socionomutbildningen och därmed förlänga utbildningen. En tredje är att säkerställa vidare- eller specialistutbildningar.

På många områden saknas fortfarande kunskap om effektiva insatser. Forskning som utgår från verksamheternas kunskapsbehov behöver utvecklas. Det är ett omfattande och långsiktigt arbete som kommer behöva stödjas under lång tid. Dessutom behöver forskning och praktik integreras i högre omfattning än idag. Ett sätt att göra det är att långsiktigt stärka de regionala samverkans- och stödstrukturerna.

17 Insatser utan behovsprövning

17.3.2 Ny bestämmelse om insatser utan behovsprövning, 17.3.3 Vilka insatser ska kunna tillhandahållas?

Akademikerförbundet SSR tillstyrker utredningens förslag att det ska införas en ny bestämmelse i socialtjänstlagen som anger att socialnämnden får tillhandahålla insatser utan föregående individuell behovsprövning. Akademikerförbundet SSR motsätter sig dock att korttidsboende och hemtjänst ingår i de insatser som får tillhandahållas utan föregående individuell behovsprövning, i enlighet med det särskilda yttrande som förbundets representant i utredningens expertgrupp lämnat.

För att kunna ta del av insatser utan föregående individuell behovsprövning krävs att den enskilde vet vart hen ska vända sig och att hen har relativt god kännedom om sina behov, så är inte alltid fallet. Därför är det av yttersta vikt att nuvarande ordning med biståndsbedömning enligt nuvarande 4 kap. 1 § SoL finns kvar och är känd hos allmänheten.

Utredarens förslag ger kommuner rätt att tillhandahålla insatser utan föregående individuell behovsprövning, men ingen skyldighet. Skillnaden mellan hur tillgängliga insatser blir kommer därför skilja sig åt beroende på var man bor. Vissa insatser har starkt stöd i både forskning och praktik, till exempel föräldraskapsstödsprogram. Regeringen bör överväga om kommunerna ska åläggas att tillhandahålla vissa utpekade insatser utan föregående individuell behovsprövning. Det skulle öka likvärdigheten över landet och sannolikt vara ett effektivt sätt att använda socialtjänstens resurser på.

19 Förtydligt barnrättsperspektiv

Akademikerförbundet SSR tillstyrker utredarens förslag om ett förtydligt barnrättsperspektiv. Akademikerförbundet saknar dock förslag som förstärker skolperspektivet i socialtjänstlagen. Skolan är den enskilt viktigaste skyddsfaktorerna för att förhindra framtida allvarliga problem, bl.a. allvarlig kriminalitet och långvarigt bidragsberoende. För att stärka skolgången hos barn som är aktuella hos socialtjänsten behövs en välfungerande samverkan mellan skola och socialtjänst. Därför bör huvudmännen få ett tydligare gemensamt uppdrag att stödja barnen att klara skolgången.

Långvarigt placerade barn har höga överrisker för framtida allvarlig problematik. En stor andel av dem har ett skolmisslyckande bakom sig och svag kontakt med sin ursprungsfamilj. När samhällets vård avslutas efter gymnasiet står många av dem mycket ensamma. Studier visar att det går bättre på kort och lång sikt för placerade barn som får eftervård, jämfört med de som inte får det. Vill man att dessa barn ska ha någorlunda samma möjligheter till stöd under övergången till ett eget vuxenliv, som andra barn normalt får av sina föräldrar, måste placerade barn få fortsatt stöd i form av eftervård. Detta bör regleras i den nya socialtjänstlagen.

19.5.2 Utökad möjlighet för socialtjänsten att samtala med barn utan vårdnadshavarens samtycke

Akademikerförbundet SSR är positiv till att socialtjänsten får tala med barn utan vårdnadshavarnas samtycke under förhandsbedömningar, men är tveksam till den föreslagna ändringen. Redan idag är det möjligt att samtala med barn utan vårdnadshavarnas samtycke, om barnet har uppnått tillräcklig ålder och mognad. Förslaget skulle kunna underlätta under en förhandsbedömning när det rör sig om yngre barn som inte själva kan samtycka. Men då JO uttalat att det är olämpligt att socialtjänsten söker upp barn i förskola och skola för att samtala, ställer sig Akademikerförbundet SSR frågande till hur samtalen ska komma till stånd.

Slutdiskussion

Under remisstiden har regeringen presenterat direktiven till en äldreomsorgslag. Denna är tänkt att komplettera socialtjänstlagen med särskilda bestämmelser om vård och omsorg om äldre och vid behov lämna förslag som stärker tillgången till medicinsk kompetens inom äldreomsorgen. Bristerna inom äldreomsorgen och angränsande hälso- och sjukvård som regionerna ansvarar för har blivit mycket tydliga under 2020. I direktiven tydliggörs att två avgörande problem för äldreomsorgen är kompetensbrist och bristande resurser. Följdriktigt innehåller inte heller direktiven några begränsningar vad gäller ökade kostnader för stat eller kommun. Akademikerförbundet SSR välkomnar denna klarsynta analys och öppnare inställning till att mycket av äldreomsorgens problem beror på bristande kompetens och resurser. Förbundet vill påminna om att detta gäller hela socialtjänsten, inte bara äldreomsorgen. Ska socialtjänsten kunna leva upp till de högt ställda målsättningarna i lagen krävs inte bara en modernare lagstiftning utan även resursförstärkning. Dess behövs bl.a. till att ge medarbetare och chefer en rimlig arbetsbelastning och möjlighet till kompetensutveckling. Både regeringen och kommunerna måste ta ansvar för att verksamheten får tillräckliga resurser. Först då kommer vi få en hållbar socialtjänst.

Socialtjänstens arbete försvåras i hög grad av bristen på bostäder som finns i flertalet av landets kommuner. Det leder bl.a. till trångboddhet, barn som tvingas flytta och byta skola och fler bostadslösa. Många av förbundets medlemmar beskriver att de lägger mycket tid och resurser på bostadsfrågor för att få socialtjänstens insatser att fungera. Ett steg i rätt riktning är att komplettera PBL med nya bestämmelser, men det räcker inte. Alla människor i Sverige, inte minst de svagaste, behöver ett stabilt boende. Här krävs ett större ansvarstagande från både regeringen och kommunerna.

För att minska rekryteringen till kriminella gäng och annan brottslighet krävs det ett brottsförebyggande uppdrag till socialtjänsten. Akademikerförbundet SSR ser fram mot betänkandet från utredningen om kommunernas ansvar för brottsförebyggande arbete.

Heike Erkers

Förbundsordförande

